

Nieuwe morieljes in Nederland

Kees van Vliet & Gerard Koopmanschap, NMV

Morieljes zijn bijzondere schimmels. Ze hebben een steel en een soort hoed maar het zijn geen ‘gewone’ paddenstoelen. Moriелjes behoren tot de zakjeszwammen (ascomyceten) en zijn dus verwant aan de kluifzwammen – die er wel wat op lijken – en de bekerzwammen (die er totaal niet op lijken). Totdat je in het Basisboek Paddenstoelen leest dat je morieljes ook kunt zien als een verzameling bekertjes op een gezamenlijke hoed en een steel. Als je het zo bekijkt dan wordt die verwantschap een stuk begrijpelijker.

Morieljes zijn bijna allemaal voorjaarspaddenstoelen: je vindt ze vanaf half maart tot eind mei. De meeste soorten hebben kalkhoudende grond nodig, dus bij ons komen ze vooral voor in de duinstreek, in Zuid-Limburg, in de Flevopolders en langs de rivieren. Ze zijn vaak saprotroof en groeien bij loofbomen, vooral es en iep. Sommige soorten leven in symbiose met bomen.

In Nederland en Vlaanderen waren lange tijd drie soorten morieljes bekend, maar er zijn recent nieuwe soorten bij gekomen. Door moleculair onderzoek is vastgesteld dat de gewone morielje (*Morchella esculenta*) meer soorten omvat. Een daarvan is *Morchella vulgaris*, die door onze Vlaamse collega's de treffende naam hersenkronkelmorielje heeft gekregen. Hij is in 2018 als nieuw voor ons land beschreven, maar kwam hier waarschijnlijk al veel langer voor. Daarnaast kunnen nog drie andere soorten in Nederland voorkomen: *Morchella americana*, *Morchella eohespera* en *Morchella rufobrunnea*.

Nieuwe soorten zijn niet altijd exoten. Vooral bij schimmels is vaak lastig vast te stellen of ze door menselijk toedoen of op natuurlijke wijze hier gekomen zijn, of dat ze er al lang waren, maar niet herkend zijn als afzonderlijke soort. De nieuwe morieljes zijn voor zover bekend niet schadelijk en gedragen zich niet invasief. Toch is het belangrijk om de verspreiding van nieuwe soorten te blijven volgen en te kijken wat de ecologische effecten zijn.

Herkenning en voorkomen

NB De verschillen tussen de soorten zijn deels goed zichtbaar maar soms heel subtiel. De kenmerken zijn variabel en soms overlappend tussen de soorten.

Gewone morielje (*Morchella esculenta*) is vrij zeldzaam in het duingebied maar algemener in de kleipolders, het rivierenland en Zuid-Limburg. De soort komt vaak voor bij es, iep en populier. De hoed is bleekgeel of okerkeurig tot donkerbruin, nooit grijs. Alle holtes zijn volledig omsloten zoals in een honingraat. De ribben zijn regelmatig en kunnen een orangerode tint of vlekjes krijgen. De steel is wit of zeer lichtgeel en verkleurt nauwelijks bij aanraking. De steelbasis is licht verdikt en geplooid.

Gewone morielje. (Foto: Gerard Koopmanschap)

Hersenkronkelmorielje. (Foto: Gerard Koopmanschap)

Hersenkronkelmorielje (*Morchella vulgaris*) is een **nieuwe soort** voor ons land. Deze is vrij algemeen in het duingebied, met name in Zuid-Kennemerland, onder es, iep en meidoorn. De hoed is kegelvormig of conisch en de holten zijn grillig gevormd, meestal niet omsloten (labyrintachtig), vooral bij jonge exemplaren. De ribben zijn vrij breed, donkergrijs, vaak met kleine oranje korstjes. De steelbasis is sterk verdikt en vaak sterk gegroefd.

Morchella americana is ook **nieuw** voor Nederland. De soort is inheems in Noord-Amerika maar komt vrij recent ook voor in Europa. Een theorie is dat hij hier geïmporteerd is met plantmateriaal van populieren. Maar het is ook mogelijk dat de minuscule sporen via sterke luchtstromingen Europa hebben bereikt. Er zijn nog te weinig gegevens om dit vast te stellen. Bij ons lijkt het een typische soort voor rivieroeveren (veel waarnemingen langs de IJssel), vaak bij populier. Het is een vrij kleine soort die verder wel lijkt op beide soorten hierboven. De holtes zijn altijd omsloten, meer langgerekt dan rond en vrij grillig. Oranje korstjes ontbreken.

Kapjesmorielje (*Morchella semilibera*) en **Kegelmorielje** (*Morchella importuna*) zijn bekende soorten voor ons land. Ze behoren tot de groep van donkere morieljes. Ze komen vaker voor in tuinen of parken dan in het bos. Tot deze groep behoort ook *Morchella eohespera* die in 2016 voor het eerst als soort is beschreven. Deze kan ook voorkomen in Nederland maar er is nog geen betrouwbare waarneming bekend.

Morchella rufobrunea is de laatste **nieuwe soort** voor ons land. Het is een mediterrane soort die in het najaar van 2019 is waargenomen in een tuin in Hilversum. Het is de meest noordelijke maar ook de vroegste vondst ooit van deze soort. Normaal vormt hij vruchtlichamen in de winter. Hij groeit in stedelijk gebied, op verstoorde grond en op houtsnippers. De ribben zijn zilverachtig wit tot roodbruin. De hoed is direct verbonden aan de steel die donker berijpt is.

Waarnemingen doorgeven

Het onderzoek naar de verspreiding van (exotische) morieljes in Nederland gaat door. Uw hulp daarbij wordt zeer op prijs gesteld. Voor de nieuwe soorten is het beeld van verspreiding en ecologie nog beperkt. En er zijn potentiële nieuwe soorten die hier nog niet ontdekt zijn, zoals *Morchella dunensis* en *Morchella deliciosa*.

Hou dus vooral in het voorjaar uw ogen open voor morieljes en geef bijzondere waarnemingen door via gkoopmanschap@gmail.com, bij voorkeur met foto en gegevens over het biotoop. Meer informatie over de herkenning van morieljes: zie het komende artikel van Gerard Koopmanschap in Coolia 63 (2) 2020.

Morchella americana. (Foto: Gerard Koopmanschap)

Morchella rufobrunea. (Foto: Gerard Koopmanschap)